

HET BEGRIP: ZELDZAAM.

Als wij in het beginstadium verkeren van onze belangstelling voor dieren, planten of gesteenten, voelen wij ons toch altijd aangetrokken tot voorwerpen die in de literatuur als zeldzaam staan aangegeven.

In deze korte beschouwing over het zeldzaamheidsbegrip wil ik enige ervaringen mededelen op het gebied van het z.g. zeldzaam voorkomen van bepaalde vogelsoorten hier te lande.

Ik begin met te verklaren, dat ikzelf in het beginstadium van jeugdig vogelman ook niet aan de magische invloed van „het zeldzame” ben ontkomen.

Later sleet deze curiositeitenrage af in m'n liefhebberij, maar het begrip „zeldzaam” heeft me altijd nog beziggehouden, vooral omdat er omstandigheden zijn, waarover straks meer, die hiertoe hebben bijgedragen. Een dier, in dit artikel een vogel, kan zeldzaam zijn doordat de soort vrijwel uitgestorven is, maar kan ook zeldzaam voor ons land zijn, omdat de soort in een ander biotoop thuishoort.

Aan ieder serieus vogelliefhebber zijn voorbeelden van beide gevallen bekend.

En toch is mijn mening dat „zeldzaam” een van de woorden is, waarmee zelfs in de vak-lectuur, vaak on-wetenschappelijk wordt omgesprongen.

In de beruchte hongerwinter deden zich een paar keer gelegenheden voor, die mij dieper over dit onderwerp deden nadenken.

Iedereen begrijpt, dat tijdens de laatste oorlogswinter in de grote steden veel huisdieren en ook talrijke vogels vnl. spreeuwen, mussen en meeuwen werden gegeten. De meeuwen en vooral de zilvermeeuwen trokken mijn aandacht toen ik eens 'n achtal exemplaren bij een poelier zag liggen. De man kende mij en liet mij de vogels onderzoeken, er vielen toen twee voorwerpen op, die behalve in lichaamsgrootte en kleur sterk met de andere vogels verschilden in tekening van de buitenste grote slagpennen.

Een ervaren ornitholoog bemoeide zich ook met het onderzoek (de vogels zijn behouden!) en er kon met zekerheid worden vastgesteld, dat het hier voorwerpen betrof van de Skandinavische zilvermeeuw, *Larus a. argentatus*, een ondersoort die voor ons land als zeldzaam staat bekend en waarvan ook in musea maar enkele Nederlandse huiden aanwezig zijn.

Men zou hier natuurlijk aan toeval kunnen denken, maar niet als er enige dagen later weer een argentatus werd gevangen en er op een andere plaats een dood gevonden werd. Het is jammer, dat toen de omstandigheden niet toelieten 'n meer diepgaand onderzoek in te stellen.

Laten de geïnteresseerden die een kolonie van zilvermeeuwen weten en toegang daartoe kunnen krijgen, tijdens de broedtijd letten op de Skandinavische vorm, die in veel boeken zeer duidelijk beschreven is. Vanuit de schuilhut met een kijker kan 'n serieus ornitholoog de Sk. vorm wel onderscheiden van onze Nederlandse zilver.

Nauwkeurig is zo een onderzoek natuurlijk niet, maar mijn bedoeling is ook meer, dat aan goede waarnemers „vreemde” zilvermeeuwen zullen opvallen, die bij talrijker aanwezigheid de vogelkundigen tot diepergaand onderzoek aanleiding geven.

Het is m.i. mogelijk, dat deze Sk. vorm, die haar broedplaats noordelijker dan „onze” vorm heeft liggen, een zo groot z.g. overlappingsgebied heeft, dat Nederland hier in valt. Misschien zal dan bij deze soort het: „zeldzaam” wel veranderd moeten worden in: „zeldzaam waargenomen”

Ook bij andere soorten zal dit het geval kunnen zijn.

Toen ik eens twee roodborstjes zag met verschillend gekleurde rode borstjes en ik thuis m'n boeken hierover raadpleegde, bleek dat er in ons land verscheidene ondersoorten van roodborstjes zouden kunnen voorkomen, waarvan sommige weer: „zeer zeldzaam”.

Evenzo is dit het geval bij de fitissen; de Midden-Europese fitis zou „onze” soort zijn, maar het is wel merkwaardig, dat het eerste dode fitisje dat ik in handen kreeg geen Midden-Europees was en zelfs 'n vak-ornitholoog wien ik het vogeltje voor onderzoek gaf, heeft het niet kunnen determineren. Een nieuwe ondersoort?!

Nu zijn de fitissen al heel moeilijk van talrijke verwanten te onderscheiden, althans wat kleur, vorm en lichaamsgrootte betreft (fitis—tjiftjaf!) dus is het onmogelijk de vogels in het veld te determineren.

Ik ga nu natuurlijk niet het onderzoek van eventuele subspecies door het vangen van vogels propagieren, maar ik denk, dat er in musea voldoende materiaal aanwezig is om een begin te maken. De determinatie van deze ondersoorten vereist veel routine, men krijgt hier te doen met geringe afwijkingen bijv. in de iets meer of minder versmalde binnenvlag der slagpennen.

Nog enkele voorbeelden zou ik kunnen noemen, zoals de verschillende vormen van de kerkuil.

Natuurlijk geef ik toe, dat de toevalligheidsfactor in mijn ondervindingen een rol kan hebben gespeeld; er kunnen door bepaalde klimatologische invloeden b.v. vogels naar onze streken verdwalen (pestvogels, kruisbekken, notenkrakers e.d. blijven natuurlijk buiten beschouwing), maar een Scandinavische fitis zal in Nederland zeker een biotoop kunnen vinden gelijk aan het eigen.

Hier zou men weer nieuwe overwegingen aan kunnen vastknopen om na te gaan in hoever een soort gebonden is aan zijn biotoop, en wat dan wel de omstandigheden kunnen zijn, die hem op schijnbaar onverklaarbare wijze (dus afgezien van voedselgebrek) dit biotoop doet verlaten en een andere bezetten.

Dat men bij dit alles op zijn hoede moet zijn om niet in twijfelachtige beweringen te vervallen, moge nog het volgende voorbeeld aantonen.

In mijn verzameling bevond zich een buizerd, ergens van een caféhouder gekocht. Ik had me wel eens verwonderd over de kleine vogel, die ook in kleur verschilde van andere voorwerpen, maar daar de vogel vrij slecht was opgezet en wat verschoten leek van kleur, bleef het bij: buizerd.

Een ornitholoog die de vogel zag liggen bij den preparateur, waar ik ze gebracht had om schoon te maken, herkende de soort als *Buteo vulpinus*, de z.g. valkbuizerd, die hier helemaal niet thuis hoort, maar z'n areaal veel oostelijker heeft dan de gewone buizerd.

Toen ik wist, dat mijn „buizerd” een *vulpinus* was, keek ik alle opgezette buizerds in musea en particuliere collecties wantrouwend aan en meende herhaaldelijk weer een valkbuizerd te ontdekken en concludeerde dat die soort wel gewoon moest zijn voor onze avi-fauna. Fout natuurlijk, de soort hoort hier helemaal niet thuis, maar verdwaalt toch wel meer naar onze streken dan men vermoedt en wordt blijkbaar relatief vaak geschoten. De determinatie is echter ook bij de vogel in de hand nog zeer moeilijk. Vandaar dat deze soort toch maar zelden wordt herkend.

Een preparateur, goed vogelkenner, die 's winters veel buizerds opzette, vroeg ik op buizerds te letten, die klein waren, enigszins rossig gekleurd en met gestreepte broekveren. Dezelfde winter nog kwam er bericht, dat hij een dergelijk exemplaar had opgezet en had gedetermineerd als *vulpinus*.

Maar mijn opinie over het voorkomen van deze vogel in ons land blijft toch een heel andere dan over de zilvermeeuw, fitis en enkele andere soorten.

Over het algemeen, ben ik van mening, geschiedt de determinatie van vogels te slordig en hoewel er al verbetering merkbaar is, door het toedoen van nauwgezette ornithologen aan de musea zal men nog meer nauwkeurigheid moeten betrachten. Daardoor zullen dan verschillende onderzoeken in een ander licht komen te staan en aanleiding geven tot het herzien van bepaalde opgaven in de vak-lectuur.

Voor mededelingen en inlichtingen houd ik me via De Levende Natuur graag aanbevolen.

Amsterdam.

HANS DE BOER.